
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Molina Blázquez, Àlex; Restrepo Arrufat, Ferran, dir. Acolliment dels menes a Espanya. Protecció contra la integració delictiva o risc afegit?. 2020. 39 pag. (805 Grau en Criminologia)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/240671>

under the terms of the license

ACOLLIMENT DELS MENES A ESPANYA
PROTECCIÓ CONTRA LA INTEGRACIÓ DELICTIVA
O RISC AFEGIT?

Treball de Final de Grau

Autor: Àlex Molina Blázquez

Tutor: Ferran Restrepo Arrufat

Grau en Criminologia

Curs 2019/2020

Data de lliurament: 1 de Juny de 2020

Extensió: 9.000 paraules

Agraïments

Al meu tutor, per la dedicació durant tot el treball, i molt especialment a totes aquelles persones, família, amics, companys i també docents que han fet que els últims quatre anys s'hagin convertit en una gran etapa en la meva vida i que mai oblidaré.

Moltes gràcies a tots i a totes.

Resum

Durant els últims anys s'ha vist a Espanya un augment exponencial en l'arribada de Menors Estrangers No Acompanyats (menes) provinents de l'Àfrica a la recerca d'un futur millor. L'Estat espanyol, a través de les seves autonomies, té l'obligació de garantir els mateixos drets a aquestes persones que a la resta de menors nacionals. No obstant, existeix un discurs aprovat per una part important de la societat espanyola que apunta que els menes s'integren en el món delictiu amb més facilitat que altres menors. De fet, algunes característiques inherents en la majoria d'aquests menors com ser de gènere masculí, adolescents i sense acompanyament, segons teories criminològiques com les del control, l'anòmia, les subcultures delictives o l'etiquetament, donen suport a aquesta idea.

L'objectiu principal del present estudi és el d'esbrinar si l'actual sistema d'acollida d'aquests menors al nostre país té problemàtiques o dificultats que agreugen els factors de risc de delinqüència que proposen aquestes teories per a, finalment, poder elaborar propostes de millora. Per fer-ho, proposo una investigació qualitativa amb ex-menes que van delinquir quan eren menors tutelats per l'Administració local.

Paraules clau: Menor Estranger No Acompanyat, mena, sistema de protecció, acollida, factor de risc, delinqüència

Abstract

In recent years, an exponential increase has been seen in Spain in the arrival of Unaccompanied Foreign Minors (*menes*) from Africa in search of a better future. The Spanish State, through its autonomies, is obliged to guarantee the same rights to these people than to the rest of national minors. Nevertheless, there is a discourse approved by an important part of Spanish society pointing out that *menes* integrate into the criminal world more easily than other children. In fact, some characteristics inherent in most of these minors, such as being male, adolescent and unaccompanied, according to criminological theories such as control, anomy, delinquent subcultures and labeling, support this idea.

The main objective of this study is to find out whether the present reception system of these minors in our country has problems or difficulties which aggravate the crime risk factors proposed by these theories to, finally, elaborate proposals for improvement. To do this, I propose a qualitative research with former *menes* that were offending when they were minor supervised by the local administration.

Keywords: Non-Accompanied Foreign Minor, *mena*, protection system, reception, risk factor, delinquency

Índex

1.	Introducció	7
2.	Objecte d'estudi	8
2.1.	Pregunta analítica inicial	8
2.2.	Explicació dels objectius de la investigació	8
3.	Estat de la qüestió.....	9
3.1.	Menors Estrangers No Acompanyats.....	9
3.2.	Situació legal	9
3.3.	Dades demogràfiques	10
3.4.	Dades delinqüencials	11
4.	Marc teòric	12
4.1.	Teoria criminològica	12
4.1.1.	Vincles socials de Hirschi	12
4.1.2.	Anòmia de Merton	13
4.1.3.	Subcultures delictives de Cloward-Ohlin i Cohen	13
4.1.4.	Etiquetament de Lemert i tensió anòmica d'Agnew.....	14
4.2.	Factors de risc en base a les teories	15
4.2.1.	Context: perspectives de futur idealitzades	15
4.2.2.	La debilitat dels vincles socials	17
4.2.3.	Obtenció de permisos: l'eterna espera	18
4.2.4.	Centres de menors: maltractament institucional i ghettització.....	18
4.2.5.	Opinió pública i criminalització del col·lectiu	20
4.2.6.	Quan tot falla	21
5.	Metodologia	22
5.1.	Presentació del mètode i disseny utilitzats	22
5.2.	Aspectes del disseny	23

5.2.1.	Definició de l'univers d'informants.....	23
5.2.2.	Tècniques de recollida de la informació	24
5.2.3.	Sistema de captació de la mostra i camp d'anàlisi	25
6.	Model d'anàlisi	26
6.1.	Model d'hipòtesis	26
6.2.	Codificació	28
6.3.	Temporització de la investigació	29
7.	Conclusions.....	30
7.1.	Opinió personal i futures línies d'actuació.....	30
7.2.	Limitacions del treball	31
8.	Bibliografia	32
9.	Annexos.....	34
9.1.	Annex 1: Apunts de l'entrevista amb I. J. Aybar	34
9.2.	Annex 2: Formulari de l'enquesta	36
9.3.	Annex 3: Guió de l'entrevista.....	37

1. Introducció

L'arribada de migrants menors que viatgen sense cap acompanyant adult s'ha disparat durant la última dècada arreu d'Europa. A Espanya, els coneguts com a Menors Estrangers No Acompanyats (MENA) han crescut de forma exponencial en qüestió dels últims quatre anys i procedeixen principalment de l'Àfrica septentrional i altres països del centre d'aquest continent. L'Administració del nostre país està subjecta a legislació nacional i supranacional que l'obliga a acollir i donar protecció a aquests menors fins que arribin a l'edat adulta, sempre que això respecti l'interès dels mateixos. Són les autonomies les que disposen de les competències sobre el sistema de protecció dels MENA i, per tant, les garants de l'acolliment d'aquest col·lectiu.

Paral·lelament, i en gran part afavorit per un ampli tractament als mitjans de comunicació, els últims anys també s'ha anat estenent entre una part de la societat espanyola un discurs que responsabilitza aquests menors de bona part de la delinqüència comuna que afecta el nostre país. Aquesta relació entre MENA i delinqüència és pràcticament impossible de constatar amb les dades d'accés públic de què es disposa actualment, doncs aquestes estan força protegides quan es tracta de menors. No obstant, sí és cert que la realitat de la gran majoria dels menors que arriben (nois, en edat adolescent i sense companyia), deixant de banda les estadístiques, és defensada com un clar factor de risc de delinqüència per una sèrie de teories criminològiques que analitzo.

En aquest treball, qüestiono la implicació que l'actual sistema de protecció de MENA té en l'evitació de la integració delictiva d'aquest col·lectiu i investigo si és possible que el nostre propi sistema d'acolliment estigui agreujant encara més aquests factors de risc. A través de la informació obtinguda al marc teòric en relació a aquesta qüestió, elaboro el disseny d'una investigació qualitativa amb persones ex-tutelades que van delinquir quan estaven en situació de MENA, que ha de servir en un futur per poder determinar què és el que falla en el sistema de protecció d'aquest col·lectiu i què és el que podem millorar per convertir-lo en un factor de protecció contra la seva integració delictiva.

2. Q d l g e v g " f ø g u v w f k

2.1. Pregunta analítica inicial

Per iniciar aquesta investigació m'he formulat la següent pregunta:

Com es pot millorar l'actual procés d'acolliment de Menors Estrangers No Acompanyats a Espanya de manera que esdevingui un factor de protecció contra la integració d'aquest col·lectiu en activitats delictives?

2.2. Explicació dels objectius de la investigació

Si el que vull saber és com pot el sistema d'acolliment esdevenir un factor de protecció de la delinqüència, el primer pas ha de ser el d'identificar quins són els actuals factors de risc que es donen en aquest. L'objectiu general de la investigació, per tant, és saber si en el funcionament del sistema de protecció actual de Menors Estrangers No Acompanyats a Espanya s'estan donant situacions que puguin esdevenir un factor de risc que apropi aquests menors a la delinqüència.

Per poder assolir aquest objectiu general, és necessari fixar-se abans uns objectius específics. El primer d'aquests serà identificar possibles factors de risc en el pas dels menors pel sistema de protecció i acollida que, en base a la literatura criminològica existent, puguin resultar factors de risc per a la delinqüència. El segon objectiu específic serà el de conèixer si aquests hipotètics factors de risc realment porten el col·lectiu MENA a la delinqüència, analitzant qualitativament el discurs de població d'aquest tipus que ha dut a terme activitats delictives durant la seva estada a Espanya. El tercer i últim objectiu específic és el d'elaborar propostes enfocades a millorar el sistema de protecció de MENA per convertir-lo en un factor de protecció a la delinqüència, en base als resultats obtinguts en la investigació.

Donades les circumstàncies actuals que han impossibilitat la materialització de l'anàlisi qualitatiu de la població de MENA que plantejava aquest treball, els objectius específics segon i tercer no podran ser assolibles amb aquesta forma de treball de proposta d'investigació.

3. Estat de la qüestió

3.1. Menors Estrangers No Acompanyats

Segons Ministerio del Interior (2013), es consideren Menors Estrangers No Acompanyats tots aquells menors de 18 anys que hagin arribat al país no acompanyats d'un adult responsable fins al moment en que un altre adult n'aconsegueixi la tutela efectiva. Pot ser que aquests menors no estiguin acompanyats perquè han arribat a Espanya sols, o bé perquè un cop establerts al país han perdut aquest acompanyant o la seva tutela. Habitualment, utilitzem la paraula “mena” i el seu plural “menes” per referir-nos a aquest col·lectiu, doncs es tracta de l'acrònim de MENA, les sigles per a “Menors Estrangers No Acompanyats”.

3.2. Situació legal

Ministerio del Interior (2013) estableix com ha d'actuar l'Administració amb els Menors Estrangers No Acompanyats que hi hagi al país. En consonància amb el Dret a la Protecció Internacional i seguint les directrius d'òrgans supranacionals com la Convenció sobre els Drets del Nen de 1989, els Estats tenen l'obligació d'acollir i garantir els mateixos drets als menors estrangers que als nacionals. Abans, però, és necessari poder determinar si són o no menors.

La Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, regula tot el procés d'acolliment d'aquests menors (Ministerio del Interior, 2013). Quan Forces o Cossos de Seguretat de l'Estat identifiquen un possible menor estranger no acompanyat, comuniquen aquesta situació a la Fiscalia i als serveis de protecció al menor de la comunitat autònoma on ha estat trobat. En aquest punt, la Llei disposa que si el menor no duu documentació que acrediti l'edat, cal realitzar proves mèdiques per tractar de determinar-la (LO 4/2000, d'11 de gener). No obstant, degut al fet que una gran part dels menors acostuma a dur documentació falsa, l'Administració actualment realitza aquestes proves a la totalitat de presumptes menes (I. J. Aybar, comunicació personal, 11 de febrer de 2020). Cal tenir en compte, també, que aquestes proves tenen un marge d'error d'uns dos anys, i en benefici del menor, se'ls concedeix l'edat més curta possible (UNICEF Comité Español, 2019).

Un cop se sap que el nen és menor a ulls de l'Administració, la Delegació o Subdelegació del Govern a la Comunitat Autònoma on s'identifiqui que el mena resideix ha de decidir si, atenent al seu interès superior, és més convenient repatriar-lo al país d'origen o obtenir la seva tutela (Ministerio del Interior, 2013). Teòricament, això es decideix en base a entrevistes amb el nen, el seu entorn o informació consular, però la realitat és que tant ells, com les famílies, com els propis països d'origen posen les traves burocràtiques necessàries per a impossibilitar la repatriació (I. J. Aybar, comunicació personal, 11 de febrer de 2020). A partir d'aquest punt, si es decideix que ha de quedar-se, comença per al mena una nova etapa en la qual té els mateixos drets que qualsevol altre menor autòcton, com accés a l'educació o formació professional pública, i d'altra banda li espera un llarg procés burocràtic per a aconseguir el permís de residència i, després, el de treball, que li han de permetre poder guanyar-se la vida a Espanya un cop compleixi els 18 anys (Ministerio del Interior, 2013).

3.3. Dades demogràfiques

Per poder conèixer les dades que indiquen quants menes hi ha actualment al nostre país, existeix el Registre de Menors Estrangers No Acompanyats (RMENA). Rodrigo (2019) aporta les dades de l'RMENA més recents, de 30 d'abril de 2019, en les quals xifra en 12.303 el nombre de menors no acompanyats a Espanya. Pel que fa a les comunitats, Catalunya, a data de juny de 2019, admetia tenir acollits un total de fins a 4.203 menors, mentre que Andalusia en tenia 2.172. És habitual la mobilitat dels menes dins l'Estat (Rodrigo, 2019) i fonamentalment cap a Catalunya.

I és que el repartiment dels menors dins del territori és altament desigual. Tenint en consideració les dades aportades per les comunitats (Rodrigo, 2019), les últimes informacions asseguren que Catalunya i Andalusia estarien acollint-ne el 53,6%, més de la meitat. També es destacable el cas de la petita regió de Melilla, que amb la tutela de 1.000 menes, n'acolliria el 8,4% de tot l'Estat. En contraposició, hi ha els exemples de Castella i Lleó, amb la tutela de 88 menors, Extremadura amb 25 o La Rioja, amb només 7 menes dins del seu sistema de protecció (Rodrigo, 2019).

La Memòria Anual de la Fiscalia General de l'Estat 2018 (Ministerio Fiscal, 2019), ens aporta dades de l'any immediatament anterior, però incideix en aspectes de rellevància. A data de 31 de desembre de 2018, hi havia a Espanya un total de 13.796 menors no acompanyats inscrits a l'RMENA. La gran majoria d'aquests, 12.825, eren nois, mentre

que només 971 eren noies. Aquesta tendència es repeteix pel que fa a comunitats autònomes.

També cal destacar que l'edat d'arribada de la majoria de menes, segons Garcés (a Évole i De Paolis, 2019), és d'entre els 16 i els 18 anys. Per tant, estariem parlant de població majoritàriament adolescent, i propera a la majoria d'edat. El país de procedència més comú és el Marroc (61,9% dels menors), seguit de Guinea (14,1%), Mali (8,2%), Algèria (5,6%), Costa de Marfil (4,5%) i Gàmbia (1,7%). La variació respecte dels dos anys anteriors és d'un augment de més del 100% en l'arribada de Menors Estrangers No Acompanyats (Ministerio Fiscal, 2019). Garcés (a Évole i De Paolis, 2019), parla d'arribades de 400 a 600 menes els anys 2015 i 2016, més de 2.300 el 2017, més de 6.000 l'any 2018 i, com he dit, més de 12.000 l'últim any. Per tant, parlem d'un fenomen notablement a l'alça en els darrers temps.

3.4. Dades delinqüencials

Per començar, és precís conèixer l'abast objectiu que té la delinqüència entre aquest col·lectiu al nostre país. No obstant, no és fàcil obtenir estadístiques delinqüencials sobre menes, perquè no és fàcil obtenir dades sobre menors. Tot i això, al Portal Estadístico de Criminalidad (Ministerio del Interior, 2019) podem trobar-hi dades sobre detencions i investigacions de menors estrangers homes de l'any 2018, per tipologia penal. No tenen perquè ser menors no acompanyats, però d'alguna manera es mostren els delictes que involucren més la població menor d'edat i immigrant, així com masculina.

De les 3.776 investigacions i detencions de menors estrangers que es van efectuar, els delictes més perseguits van ser contra el patrimoni (2.325 casos), entre els quals ressaltaven els furt i els robatoris amb violència per sobre dels robatoris amb força; i contra les persones (617 casos), amb especial menció al delicte de lesions. A continuació, hi ha els delictes contra la llibertat (248 casos) i contra l'ordre públic (165). Per últim, cal destacar que hi va haver 147 investigacions i detencions per delictes contra la llibertat sexual, entre els quals hi ha agressions i abusos sexuals; i 145 per delictes contra la seguretat col·lectiva, com són el tràfic de drogues o conducció sense llicència. Aquest portal, però, no ofereix dades aportades pels cossos de Mossos d'Esquadra ni de l'Ertzaintza (Ministerio del Interior, 2019), per tant no hi consten les dades de Catalunya i el País Basc, on aquests cossos operen com a policia integral.

No obstant, sí que disposem de dades sobre delinqüència i menes a nivell de Catalunya, emmarcades dins del “Pla Polièdric”, per a la millora en l’assistència d’aquest col·lectiu i la prevenció de les seves conductes delictives. Segons Mossos, entre 2016 i 2018, un 18% dels MENA que residien a Catalunya van ser investigats o detinguts per activitats delictives, majoritàriament relacionades amb delictes de furt (Àrea de Comunicació Generalitat de Catalunya, 2019). Sánchez (2019), afegeix que, d’aquest 18% de presumptes delinqüents, un 40% ja era major d’edat quan va cometre el fet, tot i haver arribat a Catalunya com a mena, i que la taxa de reincidència és alta, de 3.9 delictes per persona i any.

4. Marc teòric

4.1. Teoria criminològica

4.1.1. Vincles socials de Hirschi

La teoria dels vincles socials elaborada per Hirschi s’emmarca dins de les teories del control. Segons aquestes, la delinqüència hauria de ser la via més utilitzada per les persones per aconseguir els objectius que es proposin, tant a nivell econòmic com en qualsevol altre àmbit, doncs des d’un punt de vista racional, permet aconseguir aquests fins d’una forma més ràpida i senzilla que per mitjans legals (Cid i Larrauri, 2001; 179-180).

En concret, la teoria dels vincles socials (Hirschi, citat a Cid i Larrauri, 2001; 181) defensa que si la majoria de la gent no delinqueix és perquè té una sèrie de vincles socials que les porten a acceptar l’ordre normatiu i social, i que si delinquissin perdrien aquests vincles. Per a Hirschi (citat a Cid i Larrauri, 2001; 182), és important l’*attachment*, que té a veure amb ser sensible als desitjos i les expectatives dels altres envers al comportament d’un, que el farien no delinquir per no decebre les persones d’aquest vincle. És necessari, per tant, que existeixi un vincle proper de persones pro-socials envers aquesta persona. D’altra banda, en relació al meu objecte d’estudi, també m’interessa analitzar el que l’autor identifica com *involvement*, que és la participació activa en activitats pro-socials com el treball, l’escola o activitats esportives, per exemple, que deixarien dedicar menys temps i esforços a la delinqüència.

4.1.2. Anòmia de Merton

El terme “anòmia” vol dir absència de normes. Segons Cid i Larrauri (2001; 125) els teòrics parlen d’anòmia quan en una societat els individus tenen pressions per a no obeir les normes establertes. Merton (citats a Cid i Larrauri, 2001; 127-128) creu que la característica principal d’una societat anòmica és el desequilibri cultural entre fins i mitjans per aconseguir-los. Segons l’autor, en aquest tipus de societats les persones tenen objectius molt ambiciosos, com ara l’èxit econòmic, i aquests venen marcats per la societat, que espera que els individus aconseguixin aquests objectius. No obstant, en aquestes mateixes societats hi ha grups amb una estructura d’oportunitats econòmiques, culturals i socials per a aconseguir els objectius de manera lícita molt majors que altres, cosa que crea una desigualtat d’oportunitats.

Segons Merton (citats a Cid i Larrauri, 2001; 130-131) hi ha dos tipus de respostes desviades que els individus amb manca de recursos i, per tant, en inferioritat d’oportunitats, poden utilitzar per neutralitzar aquesta situació. Una és la “innovació”, que consisteix en utilitzar mitjans il·lícits per a assolir els objectius fixats i l’altra, l’“apatia”, que a diferència de l’anterior, consisteix en desvincular-se dels objectius i dels reclams de la societat i evadir-se de la situació, per exemple, amb el consum de drogues.

4.1.3. Subcultures delictives de Cloward-Ohlin i Cohen

Cloward i Ohlin (citats a Cid i Larrauri, 2001; 151-152) consideren que si hi ha un grup de persones que justifica o premia comportaments que, per general, una cultura desaprova, condemna o rebutja, podem parlar d’una subcultura delictiva. En general, el perquè d’aquesta diferència en el sistema de valors es trobaria en una desigualtat d’oportunitats, de manera que els integrants d’aquesta subcultura tindrien més dificultats per assolir uns mateixos objectius per mitjans legals que la resta de la gent, i per tant no veuen amb mals ulls exercir la delinqüència. Efectivament, els autors creuen que és una situació anòmica la que afavoreix la consolidació de subcultures delictives. Si Merton (citats a Cid i Larrauri, 2001; 130) defensa que és necessària una absència d’oportunitats lícites per a assolir els objectius per a que els joves recorrin a la desviació, Cloward i Ohlin (citats a Cid i Larrauri, 2001; 133) asseguren que també ha d’existir una estructura d’oportunitats il·lícites. Aquesta s’aconseguiria a base de l’aprenentatge de motivacions i tècniques de delinqüents professionals o, almenys, persones amb tendències pro-

delinqüencials. Tenir un vincle proper amb aquestes persones, segons els autors, possibilitaria l'existència d'oportunitats il·lícites i afavoriria que els joves resolguessin la seva situació d'anòmia mitjançant la integració a subcultures delictives.

En concret, Cohen (citad a Cid i Larrauri, 2001; 153) parla de les subcultures expressives, en les quals les activitats delictives que fan no són instrumentals- és a dir, no estan orientades a aconseguir fins inaccessibles per mitjans legals- si no que més aviat busquen obtenir plaer de la conducta i assegurar una posició d'estatus elevat en un grup on els valors principals són antisocials. L'autor fa referència explícitament a grups d'homes joves de classe baixa, i activitats desviades com participació en baralles o furts, o el consum de drogues.

4.1.4. G v k s w g v c o g p v " f g " N g o g t v " k " v g p u k » " c p ¼ o k e

Per últim, tenim la teoria de l'etiquetament. Lemert (citad a Cid i Larrauri, 2001; 205) considera que el comportament d'una persona ve determinat per la seva identitat, però que aquesta és predominantment fruit de la interacció social. Si parlem d'una persona etiquetada, vol dir que té la identitat que la societat, en base a alguna actitud seva, li ha posat. Lemert (citad a Cid i Larrauri, 2001; 206) creu que amb la delinqüència passa una cosa així. Quan algú comet un delictes, la societat reacciona negativament a aquest -perquè va contra les normes, tant formals com socials- i el rebutja. Aquest, lluny d'abandonar l'actitud antisocial, es rebel·laria davant d'aquesta estigmatització i seguiria delinquent, adquirint finalment la identitat de delinqüent que li havia posat la societat, en la forma d'una "profecia que s'autocompleix". Cal veure si determinats grups amb un alt estigma a nivell social relacionat amb el delictes, encara que no hagin delinquit abans, es podrien veure afectats per un etiquetament negatiu que els apropi a la criminalitat.

En aquest sentit, és interessant analitzar la revisió de la teoria de l'anòmia que va proposar Agnew (citad a Cid i Larrauri, 2001; 144). Per a l'autor, les desigualtats pròpies de les societats anòmiques en individus amb pocs recursos provoquen un sentiment de frustració, una tensió interna que els provoca malestar. Considera que aquesta frustració ve donada per la diferència entre allò que un individu, per l'esforç que hi ha dedicat, creu que ha d'obtenir, i el que realment obté. És per això que l'autor defensa que aquesta frustració també pot aparèixer en rebre estímuls negatius per part de la societat, en no ser tractat com es creu que s'hauria de ser tractat. Per això, crec que l'estigmatització i el rebuig de la societat que defensa Lemert (citad a Cid i Larrauri, 2001; 206) contribueix a

la frustració i la tensió anòmica. Segons Agnew (citat a Cid i Larrauri, 2001; 145) es podrien utilitzar formes desviades com la delinqüència i el consum de drogues per pal·liar el malestar de la frustració.

4.2. Factors de risc en base a les teories

La situació dels Menors Estrangers No Acompanyats al nostre país permet identificar una sèrie de factors de risc per a la delinqüència. En els següents apartats, extrec els que crec que són més rellevants en base a les teories, partint principalment de l'informe "*Los derechos de los niños i niñas migrantes no acompañados en la frontera sur española*" (UNICEF Comité Español, 2019); l'estudi "*Chasing the European Dream: Unaccompanied African Youth's Educational Experience in a Canary Islands' Reception Centre and Beyond*" (Auger-Voyer et al., 2014), en el qual s'entrevisten diversos menes africans residents en un centre de recepció de Tenerife, així com joves majors d'edat que van estar-hi interns en el passat; el documental "*Hijos de nadie*" (Évole i De Paolis, 2019); i una entrevista pròpia mantinguda amb Ivan J. Aybar, membre fundador de l'Observatori Universitari sobre Menors Estrangers No Acompanyats a Catalunya (OUNMENAC), en format de comunicació personal, l'11 de febrer de 2020 (veure *Annex I*).

4.2.1. Context: perspectives de futur idealitzades

De Haas (citat a Auger-Voyer et al., 2014; 4-5) considera que cada cop més dels menors no acompanyats que arriben al nostre país provenen d'entorns socioeconòmics i familiars de classe mitjana o benestants al país d'origen, que són els que impulsen la seva sortida del país. Els menors hi estan d'acord, però és en molts casos la família la que finança el viatge a través de les màfies. Évole i De Paolis (2019) mostren persones a Tànger, familiars de les quals van marxar a Espanya com a menes i ells van ajudar-los. Diuen que ho fan perquè estan segurs que allà hi tindran un futur digne perquè hi trobaran feina i els salaris seran molt millors que els del Marroc, que ho saben perquè veuen a mitjans de comunicació com YouTube la riquesa que hi ha a Europa.

De fet, segons Auger-Voyer et al. (2014; 8) més enllà del seu origen, el que realment encoratja els menes a venir són les perspectives de futur. Segons les autores, tenen una imatge idealitzada d'Europa, de manera que pensen que tothom pot fer-s'hi ric amb molts menys esforços dels que en necessitarien al país d'origen. Una perspectiva idealitzada

fruit dels mitjans de comunicació, dels signes de riquesa que mostren emigrants que viuen a Europa i baixen a l'estiu al país d'origen a visitar la família (Zaitar, a Évole i De Paolis, 2019) i de les xarxes socials. En efecte, Auger-Voyer et al. (2014; 8) asseguren que la majoria dels menes entrevistats publicava amb assiduitat a les seves xarxes socials contingut mostrant que gaudien de riquesa i una bona vida al nou país, encara que això no es correspongués amb la realitat. Per exemple, fotografiant-se amb cotxes de gamma alta que trobaven pel carrer.

Tot això exemplifica que en molts dels casos els menes que arriben al nostre país ho fan per guanyar diners, i a més amb una certa pressió del seu entorn familiar. D'altra banda, hi ha un important xoc entre les expectatives que tenien –que a Espanya hi ha treball i faran diners amb facilitat- i la realitat que es troben. Aquesta situació, segons les explicacions de Merton (citats a Cid i Larrauri, 2001; 127-128) podria respondre a un problema d'anòmia. L'entorn dels menes, sobretot la seva família i els seus amics, en definitiva la seva comunitat al país d'origen, espera del menor que arribi a aquest èxit econòmic, donant per fet, ja que existeix una perspectiva idealitzada d'Europa que així ho indica, que a Espanya tothom té l'oportunitat d'enriquir-se. De fet, molt possiblement el mateix mena pensava així abans de conèixer la realitat al nostre país. En contemplar que arribar a aquestes expectatives no és ni de bon tros tan senzill i que, de fet, els seus recursos per aconseguir-ho són limitats, és possible que tractin d'assolir-ho a través de la delinqüència (Merton, citats a Cid i Larrauri, 2001; 130). Per la seva banda, Cloward i Ohlin (citats a Cid i Larrauri, 2001; 152) consideren que una situació d'anòmia com la descrita podria portar-los a consolidar-se en una subcultura delictiva amb un sistema de valors favorable a la delinqüència.

4.2.2. La debilitat dels vincles socials

Segons Hirschi (citat a Cid i Larrauri, 2001; 182-183), una persona sense vincles socials a favor del compliment de les normes establertes difícilment no trencarà aquestes normes, perquè no tindrà un control intern basat en mantenir aquesta relació social. Ara hem de fixar-nos en la situació d'un mena adolescent. No està acompanyat dels seus pares, el vincle que, per a l'autor, més influència pro-social té, però a més no es troba ni en el seu propi país ni integrat en la seva pròpia cultura, així que els vincles que pugui tenir amb la resta de la societat són gairebé inexistents. A més, segons UNICEF Comité Español (2019; 20) els programes d'acolliment familiar orientats a aquests adolescents són molt escassos. I. J. Aybar (comunicació personal, 11 de febrer de 2020) creu que el grup que acaba esdevenint el vincle principal del menor són els altres menes amb qui comparteix el temps al centre o fora d'aquest. Un grup d'amics, però, en una situació semblant i que per tant tampoc tenen interioritzats els comportaments socialment acceptats, o si els tenen, no perdran a ningú proper per actuar contràriament a aquests.

Auger-Voyer et al. (2014; 9-12) expliquen que els menors del centre de recepció de Tenerife que estudien reben aquest servei a la illa. Els majors de 16 anys no van a l'institut, fan formació professional. El problema d'aquests cursos, diuen, són els companys. Mentre que a l'institut són adolescents diversos, les formacions són en programes adaptats a alumnes amb necessitats especials, i això vol dir que les realitzen amb companys que van des d'alumnes conflictius fins a persones amb diversitat funcional. No seria tampoc, per tant, un vincle pro-social amoïnat per la comissió d'actes delictius.

I. J. Aybar (comunicació personal, 11 de febrer de 2020) va més enllà i assegura que, entre els menors que arriben a Espanya, sempre hi ha una minoria que ja utilitzava la delinqüència com a forma de vida al país d'origen i té la intenció de seguir-ho fent al nou país. Segons el professor, no serien més de 2 de cada 20 menes –posant l'exemple de dos nens trapelles en una classe de 20 infants- però el veritable problema es trobaria en la capacitat que té aquesta minoria d'influir negativament en la majoria, fent-los seguir les seves conductes desviades.

4.2.3. Q d v g p e k » " f g " r g t o k u q u < " n ø g v g t p c " g u r g t c

Els menes, per poder establir-se a Espanya, requereixen del permís de residència. Fins que compleixen els 18 anys, la seva tutela és responsabilitat de la Comunitat Autònoma, i és el sistema de protecció a la infància d'aquesta la que ha d'encarregar-se que el menor pugui tramitar aquest permís (art. 35 LO 4/2000, d'11 de gener). Fins llavors, si no disposen d'aquest permís o està en tramitació, no estarien en situació irregular però, per exemple, no podrien treballar. En efecte, el permís de treball requereix del permís de residència i, a més, d'un contracte de treball d'un any a jornada completa (Évole i De Paolis, 2019). Evidentment, és molt difícil que qualsevol adolescent sense experiència obtingui un contracte laboral d'aquest tipus, però en el cas dels menors no acompanyats, la problemàtica és encara major. I. J. Aybar (comunicació personal, 11 de febrer de 2020) assegura que s'estan donant casos d'esperes de fins a dos anys per obtenir els permisos sol·licitats, i que el problema es troba en que, per fer-ho, cal documentar els menors i els països d'origen no faciliten en general aquesta identificació. Paradoxalment, ens trobem amb adolescents molt propers a aquesta majoria d'edat.

Tot el temps que els menes passen sense documentació és temps perdut. No treballen, però és que hi ha casos en que no fan cap tipus d'activitat. Per exemple, a Évole i De Paolis (2019) es veu com al centre de recepció de Melilla desperten els menors pel matí i els envien cap a fora durant tot el dia, sense cap tipus d'activitat programada. Auger-Voyer et al. (2014; 10-11) reconeixen que, a Tenerife, tot i estar escolaritzats, molts adolescents feien campana perquè no es sentien atrets per l'estudi, quan el que ells volen és treballar. Recordem que, per a Hirschi (citada a Cid i Larrauri, 2001; 182), l'*involvement* en activitats convencionals és indispensable per no deixar espai a la delinqüència.

4.2.4. Centres de menors: maltractament institucional i ghettització

Segons UNICEF Comité Español (2019; 20), els centres on els menors tutelats s'allotgen fins que compleixen la majoria d'edat poden ser de diversos tipus, però l'estratègia que l'Administració ha estat duent a terme els últims anys és la de crear centres d'emergència, orientats a la recepció, però no pas a la integració del col·lectiu en la societat. Degut sobretot al repartiment desigual de la població de menors tutelats, en algunes comunitats autònomes sovintegen els problemes de sobreocupació en aquests espais, cosa que crea conflictes de convivència (Évole i De Paolis, 2019) i dificulta enormement l'atenció

individualitzada. Garcés (a Évole i De Paolis, 2019) recalca que centres de 90 o 100 places ja fan molt difícil aquesta individualització del tractament, però és que el documental mostra el greu cas del centre de menors de Melilla, ideat per a entre 200 i 300 menors màxim, però on l'ocupació no acostuma a baixar dels 500.

I no només això. Segons UNICEF Comité Español (2019; 20), també existeix un gran dèficit en el nombre de professionals que haurien de treballar amb els menors en els centres. Manquen mediadors culturals, psicòlegs, treballadors socials i, per sobre de tot, molts pocs dels professionals destinats a aquestes tasques dominen l'àrab i el francès. Zaitar (a Évole i De Paolis, 2019) reconeix que l'ajuda dels treballadors socials i mediadors va ser imprescindible per a que decidís quedar-se al centre i estudiar i per a que el seu procés d'integració -disposa d'estudis i treball estable avui dia- sigui un model d'èxit per als altres menors.

Tot i així, Zaitar (a Évole i De Paolis, 2019) denuncia que en el seu passat de menor tutelat també va patir maltractament institucional en aquests centres. De fet, al documental apareixen menors denunciant haver estat víctimes d'agressions físiques i humiliacions dins del centre de Melilla, sembla ser que orientades aquestes a fer-los marxar cap a una altra zona, i a més se'ls feia xantatge dient-los que els impedirien l'obtenció de permisos. Un maltractament institucional que, si bé no afavoreix la integració, a més és una greu vulneració dels seus drets.

Segons Cohen (citat a Cid i Larrauri, 2001; 154-155) són precisament aquest tipus de situacions les que porten al desemparament dels menors i a la seva nul·la vinculació amb la comunitat. En última instància, segons l'autor, afavoreixen que els joves s'associïn entre ells i desenvolupin valors interns fora de l'espectre de les normes socials i formals, esdevenint una subcultura delictiva. Aquest distanciament mena-societat, segons Auger-Voyer et al. (2014) es tradueix en la "ghettització" dels espais propers al centre, sovintejats pels menors. La població local tractaria de no tenir-hi contacte, així que amb el temps tendirien a viure i fer les seves activitats rutinàries lluny d'aquests espais. I. J. Aybar (comunicació personal, 11 de febrer de 2020) considera que el fenomen de "ghettització" és real, parlant d'exemples com els atacs al centre d'Hortaleza de Madrid, que evidencia un clar conflicte de convivència entre ambdues parts. Un col·lectiu d'adolescents ghettitzats, seguint les premisses de Cohen (citat a Cid i Larrauri, 2001;

154-155) i Cloward i Ohlin (citats a Cid i Larrauri, 2001; 151-152) és un col·lectiu amb risc d'aparició de grups delinqüencials.

4.2.5. Opinió pública i criminalització del col·lectiu

Guillén (2020; 5-6) parla de seguretat subjectiva quan es refereix a la percepció de seguretat de cada persona, que no cal que tingui relació amb les dades reals de delinqüència o perill de victimització, per bé que s'interacciona amb la pròpia mentalitat de cada persona, i aquesta pot estar condicionada per molts factors. Segons Buil-Gil (citat a Guillén, 2020; 5) entre els potencials factors que modelen la seguretat subjectiva d'algú hi ha les experiències directes o indirectes de victimització i les notícies dels mitjans de comunicació.

Per tant, cal entendre que si els ciutadans coneixen d'experiències de victimització per delictes de MENA, desenvoluparan un creixent sentiment d'inseguretat envers aquests. El cas és que, sobretot des d'opcions polítiques ultra-dretanes i emmarcat en un discurs a favor del control de les fronteres, els últims anys al nostre país s'està enviant un missatge a la població a través dels mitjans de comunicació que criminalitza els menes i relaciona la seva presència amb l'augment de la delinqüència. Évole i De Paolis (2019) mostren un míting de campanya del partit Vox on el líder de la formació, Abascal, parla de l'arribada de "menes il·legals", en critica la concessió d'ajudes i assegura que comporten un problema de seguretat. Paral·lelament, alguns dels seus votants són entrevistats i expliquen que als mitjans de comunicació es veu que els menes acostumen a delinquir, en molts casos a través de delictes contra la llibertat sexual contra noies locals, i que la solució passaria per expulsar-los (Évole i De Paolis, 2019). Recordem que Vox va obtenir 3.6 milions de vots a les darreres eleccions generals (González, 2019).

Es correspongui o no el discurs amb la realitat, Lemert (citat a Cid i Larrauri, 2001; 206-207) considera que un grup com el dels menes al nostre país es podria trobar altament estigmatitzat per la societat. Seguint les premisses de l'autor, en el procés d'interacció social entre l'individu mena i la societat, aquesta última ha entès que es tracta d'un delinqüent –normalment, perquè ja ha comés un delicte anteriorment, però en aquest cas podem intuir que els mitjans de comunicació poden haver reforçat aquesta idea- i li ha posat aquesta etiqueta. D'altra banda, segons Lemert (citat a Cid i Larrauri, 2001; 206), aquest individu corre el risc d'assumir la identitat de l'etiqueta i començar una carrera delictiva, fent el que la societat esperaria d'aquest. Zaitar (a Évole i De Paolis, 2019)

crítica, de fet, l'etiquetament que la pròpia paraula “mena” provoca en aquests menors, doncs assegura que està associada a la delinqüència i té connotacions negatives.

A més, Agnew (citat a Cid i Larrauri, 2001; 144) parla de la frustració que provoca a les societats anòmiques la diferència entre el que un individu creu que ha d'obtenir i el que realment obté. Si un mena és etiquetat com a delinqüent per part de la societat, segons les explicacions d'aquest autor, estaria rebent estímuls negatius que incrementarien la seva tensió anòmica. Veuria que, per molt que s'esforcés en aconseguir allò que desitja, tindria moltes dificultats per assolir-ho, en primer lloc perquè patiria un rebuig social que no pateix un individu local. Segons l'autor, per pal·liar el malestar que provocaria aquesta frustració en els menes, en aquest cas, podrien utilitzar formes desviades com la delinqüència i el consum de drogues (Agnew, citat a Cid i Larrauri, 2001; 145).

4.2.6. Quan tot falla

Tot falla quan el sistema de protecció al menor no és capaç de dur a terme la principal funció que té assignada, protegir al menor. Évole i De Paolis (2019) mostren exemples dels anomenats “menes del carrer”, menors no acompanyats que viuen al carrer tot i que la seva tutela i protecció hauria de gestionar-la la comunitat autònoma. Pot semblar que la indigència entre immigrants no acompanyats és cosa de majors d'edat sense permisos, persones que resideixen a Espanya de forma il·legal, la qual cosa no és menys greu, però el documental també es fa ressò de casos de menors que es troben en aquesta situació.

En primer lloc, hi apareix un menor que viu en una petita xabola en un descampat proper al centre on es trobava intern, a Melilla. Segons aquest, les condicions al centre, on hi hauria un problema de sobreocupació i on el maltractament per part dels treballadors és constant, són pitjors a les de viure a la xabola. En aquesta mateixa ciutat també hi apareix un mena que assegura que es va escapar del centre on estava perquè els policies el pegaven, i actualment dorm al carrer (Évole i De Paolis, 2019).

Òbviament, una situació tan precària com la d'indigència reforça l'explicació sobre l'anòmia que fan Merton (citat a Cid i Larrauri, 2001; 127-128) i Cloward i Ohlin (citats a Cid i Larrauri, 2001; 133). En efecte, Évole i De Paolis (2019) ensenyen dos menors a Barcelona que expliquen haver passat per situacions de viure al carrer en les quals van haver de robar per a tenir diners per menjar. Expliquen, també, que a més de la delinqüència, en situacions d'indigència el consum de drogues també és habitual entre el

col·lectiu de Menors Estrangers No Acompanyats. Això podria mostrar tant exemples de respostes innovadores a la situació d'anòmia –amb l'ús de la delinqüència- com d'apàtiques –amb el consum de drogues-, fent referència a les explicacions de Merton (citat a Cid i Larrauri, 2001; 130-131).

5. Metodologia

5.1. Presentació del mètode i disseny utilitzats

Com he dit a l'inici del treball, un cop sabem, mitjançant la literatura criminològica al respecte, quins poden ser els factors de risc en el sistema d'acolliment dels menes al nostre país que els apropin a la delinqüència, cal analitzar aquesta població per veure si efectivament la informació obtinguda es correspon amb la realitat. En definitiva, cal posar a prova la teoria amb la pràctica, a través del que es coneix com mètode científic.

En concret, la investigació d'aquest treball l'he volgut enfocar en els propis menors no acompanyats d'origen estranger que van participar en activitats delictives quan estaven sota la tutela del sistema de protecció espanyol o ja derivats al de l'Administració autonòmica corresponent. Crec que es tracta de la població directament afectada per la problemàtica que estic investigant, i el que m'interessa és que em proporcionin informació específica sobre la seva vida durant aquells moments, quan presumiblement van anar apareixent els factors de risc de delinqüència documentats, que teòricament van afavorir la seva integració delictiva. Segons Sáez (s.d., diapositiva 3-4) una aproximació mitjançant el mètode qualitatiu és la més efectiva per posar en marxa aquesta idea. De la mateixa manera, el disseny que he elaborat és inductiu, que vol dir que a través de la informació teòrica obtinguda, em formulo una sèrie d'hipòtesis que intento validar a través d'aquesta investigació qualitativa.

5.2. Aspectes del disseny

5.2.1. F g h k p k e k » " f g " n ø w p k x g t u " f ø k p h q t o c p v u

Per a dur a terme aquesta investigació qualitativa, he decidit acotar molt l'univers d'informants idonis, de manera que aquests compleixin exactament les condicions que he establert al marc teòric en les quals apareixen factors de risc de delinqüència durant el procés d'acolliment de Menors Estrangers No Acompanyats al nostre país.

La primera d'aquestes condicions és el gènere. Segons Ministerio Fiscal (2019), les dades de l'RMENA de 2018 indicaven que un 93% dels menors estrangers arribats al nostre país eren nois. Si a això hi afegim les dades generals de delinqüència en menors d'edat estrangers a Espanya per al mateix any, que mostren que un 88% dels detinguts o investigats amb aquestes característiques eren nois (Ministerio del Interior, 2019), sembla evident que és adequat focalitzar l'anàlisi només en menes de població masculina.

Pel que fa a l'edat, Garcés (a Évole i De Paolis, 2019) sosté que la majoria de menes que rebem tenen entre 16 i 18 anys, el que entenem com a població adolescent o jove. Paral·lelament, les teories criminològiques que valoro al marc teòric expliquen el delictes basat sobretot en les característiques d'aquest tipus de població, la que tot just s'inicia en la delinqüència. Crec que és necessari acotar, doncs, l'univers d'informants idonis a menes d'aquesta edat, i no més joves. Malgrat tot, arribar a aquest tipus de població adolescent, que és menor d'edat, pot ser complicat. De la mateixa manera, m'interessa que puguin elaborar un discurs sobre tota la seva experiència com a menes durant aquests anys, també de la seva transició a la majoria d'edat. És per això que he decidit que l'univers d'informants sigui tan sols d'adults, d'entre 18 i 22 anys, i que el seu discurs parli bàsicament a quan tenien entre 16 i 17 anys.

Per últim, i com es tracta d'una investigació qualitativa, m'interessa que tots els informants hagin tingut algun tipus de contacte amb el sistema de justícia per haver delinquit quan tenien entre 16 i 17 anys i estaven sota la tutela del sistema de protecció de l'Administració corresponent. Com és possible que la causa contra aquestes persones continuï oberta en l'actualitat de la investigació, he preferit mesurar aquest "haver delinquit" en funció de si han estat investigats o detinguts, no en funció de si se'ls va finalment condemnar. Per tant, la base són dades policials, que paral·lelament, són les que he pogut obtenir al marc teòric.

5.2.2. Tècniques de recollida de la informació

La investigació que plantejo utilitza primordialment el mètode qualitatiu d'aproximació a les dades. No obstant, per escollir l'univers d'informants idonis, el primer pas que cal dur a terme, he decidit fer ús d'una tècnica purament quantitativa, l'enquesta. Aquesta enquesta podria perfectament elaborar-se amb l'eina Google Forms, molt versàtil i fàcil de fer servir per part dels informants. A continuació, amb l'eina R d'anàlisi quantitatiu, que permet una comptabilització preliminar de les respostes i una selecció dels informants que compleixen cadascun dels criteris requerits, establiré els informants concrets que s'ajusten al perfil de l'univers. Aquests criteris, com he dit, són tenir entre 18 i 22 anys, ser home, haver arribat a Espanya amb menys de 16 anys d'edat i haver estat investigat o detingut per almenys un delicte quan es tenia una edat d'entre 16 i 17 anys i s'estava tutelat per l'Administració com a Menor Estranger No Acompanyat. Tot s'inclou al formulari de l'enquesta que he elaborat, amb les respostes requerides per al perfil de l'univers (veure *Annex 2*). Les dades sobre delinqüència en la mostra, en aquest cas, podem considerar-les com auto-revelades. Per últim, cal tenir en compte que es tracta d'una enquesta completament anònima i que els perfils d'informants idonis que es determinin d'aquesta no seran reconeguts pel nom de la persona, sinó per un codi numèric (Subjecte 1, Subjecte 2, etc.).

El gruix de la investigació, però, es concentra en l'anàlisi del discurs dels informants idonis que hauré escollit. Per fer-ho, he optat per la tècnica d'investigació qualitativa narrativa, en concret, l'entrevista individual. Segons Sáez (s.d., diapositiva 2) la tècnica de l'entrevista permet aprofundir en el discurs de l'informant, en aquest cas sobre la seva pròpia experiència, de manera que es puguin descobrir les seves opinions, percepcions, actituds i sentiments. Considero que així, coneixent la seva realitat com a mena al nostre país des del seu propi punt de vista, és com millor podrem conèixer les causes que el van portar a delinquir. A més, crec convenient que l'entrevista sigui de tipus semiestructurada pel que fa al grau d'estandardització, de manera que la formulació de preguntes pugui ser flexible, aprofundint en algunes preguntes en detriment d'altres si crec que d'aquesta manera obtindré informació més rellevant tenint en compte l'informant, o bé alterant-ne l'ordre (Sáez, s.d., diapositiva 4).

El guió de l'entrevista comença amb una sèrie de preguntes trenca-gel orientades a generar confiança en l'enquestat. A continuació, es passa a les preguntes realitzades amb

la voluntat de posar a prova les hipòtesis formulades. Segons Sáez (s.d., diapositiva 5), en una entrevista semiestructurada és adequat que es formulin preguntes generadores, per començar a tractar un tema que pot correspondre a una o varies unitats d'anàlisi, i a continuació preguntes específiques per aprofundir en el tema. En el guió que he elaborat, són 11 les preguntes generadores que he realitzat, 1-10 són pròpiament generadores i específiques i estan orientades per les hipòtesis i els codis corresponents i 11, així com les seves subpreguntes, en canvi, són concloents (veure *Annex 3*). També es contempla la possibilitat que apareguin preguntes emergents, esdevingudes de la pròpia conversa.

La conversació serà íntegrament enregistrada respectant totes les garanties de confidencialitat i, en acabat, transcrita. A través de l'eina Atlas.ti i dels 15 codis fets servir que explico més endavant, es podrà analitzar el discurs obtingut i relacionar-lo amb les hipòtesis. En cas que, un cop acabat l'enregistrament, l'informant aportés més informació rellevant per a la investigació, aquesta podria utilitzar-se sense citar-ne la font d'extracció i garantint l'anonimat.

5.2.3. U k u v g o c " f g " e c r v c e k » " f g " n c " o q u v t c " k " e c o

Donat el perfil tan concret de l'univers d'informants que he plantejat, el sistema de captació de la mostra que he escollit és mixt, institucional i per qüestionari (Sáez, s.d., diapositiva 8). En general, el camp d'anàlisi acotat a l'univers correspon a majors d'edat ex-tutelats pel sistema de protecció. Hi ha associacions i entitats arreu d'Espanya que es dediquen a donar suport, tant social com jurídic, a aquest col·lectiu, que tot just deixa de ser considerat de menes per l'Administració, i per tant aquesta deixa de tenir les obligacions que en tenia. Doncs bé, crec que és adequat posar-se en contacte amb aquestes entitats i que siguin de diverses localitats espanyoles i diverses comunitats autònomes. Considero que, de ben segur, tenen contacte amb el camp d'anàlisi establert. Se'ls pot passar el qüestionari per e-mail i que ells el derivin als integrants del camp d'anàlisi per a que el responguin, de manera que en la investigació es faci ús de menys dades de caràcter privat com és el correu electrònic.

Un cop s'hagi completat el qüestionari, que com he dit serà totalment anònim, s'analitzaran les respostes i s'establirà el perfil d'informants idonis dins del camp d'anàlisi. Aquells que es considerin informants idonis, seran entrevistats de manera presencial.

6. O q f g n " f ø c p « n k u k

6.1. O q f g n " f ø j k r ¼ v g u k u

El model d'hipòtesis que he elaborat conté un total de deu hipòtesis d'investigació (H1-H10). La formulació d'aquestes hipòtesis compleix sempre la mateixa estructuració: delinqüència dels menes; situació criminògena que causa la delinqüència explicada per la teoria criminològica; i situació de risc que deriva o provoca la situació criminògena descrita a la teoria.

Les hipòtesis H1-H3 estan basades en les explicacions de la teoria dels vincles socials, i les hipòtesis H4-H6, en les teories de l'anòmia. D'altra banda, les hipòtesis H7-H10 corresponen a la teoria de les subcultures delictives, i per això la situació criminògena està dividida en dues fases: entenc que els factors de risc detectats provoquen un fracàs en la integració social dels menes i és això el que, al seu torn, deriva la seva integració en subcultures de tipus delictius (veure *Figura 1*).

H1: *Els menes que delinqueixen ho fan a causa de la no participació en activitats convencionals provocada per la manca de permisos de residència i/o treball.*

H2: *Els menes que delinqueixen ho fan a causa de l'existència de vincles no pro-socials derivada de l'absència de vincles pro-socials.*

H3: *Els menes que delinqueixen ho fan a causa de l'existència de vincles antisocials derivada de l'absència de vincles pro-socials.*

H4: *Els menes que delinqueixen ho fan a causa dels efectes de l'anòmia provocada pel xoc entre expectatives i realitat.*

H5: *Els menes que delinqueixen ho fan a causa dels efectes de l'anòmia provocada pel rebuig social.*

H6: *Els menes que delinqueixen ho fan a causa dels efectes de l'anòmia provocada per la situació d'indigència.*

H7: *Els menes que delinqueixen ho fan a causa de la seva integració en subcultures delictives derivada del fracàs en la integració social provocada per la sobreocupació dels centres.*

H8: *Els menes que delinqueixen ho fan a causa de la seva integració en subcultures delictives derivada del fracàs en la integració social provocada per la manca de professionals als centres.*

H9: *Els menes que delinqueixen ho fan a causa de la seva integració en subcultures delictives derivada del fracàs en la integració social provocada pel maltractament institucional.*

H10: *Els menes que delinqueixen ho fan a causa de la seva integració en subcultures delictives derivada del fracàs en la integració social provocada per la “ghettització” dels centres.*

Hipòtesi	Factor de risc	Situació criminògena		Delinqüència
H1	Manca de permisos	No participació en activitats convencionals		
H2	Absència de vincles pro-socials	Vincles no pro-socials		
H3		Vincles antisocials		
H4	Xoc expectatives-realitat	Situació d'anòmia		
H5	Rebuig social			
H6	Situació d'indigència			
H7	Sobreocupació del centre	Fracàs en la integració social	Integració en subcultures delictives	
H8	Manca de professionals al centre			
H9	Maltractament institucional			
H10	“Ghettització” del centre			

Fig. 1: Esquema d'estructuració i codificació de les hipòtesis d'investigació.

6.2. Codificació

Cadascun dels ítems establerts a l'esquema comprès a la *Figura 1* són claus en la formulació de les hipòtesis sobre factors de risc en la delinqüència d'una part dels menors no acompanyats. És per això que he considerat codificar-los, de manera que en la transcripció de les entrevistes, i tal i com suggereix Sáez (s.d., diapositiva 6), es puguin categoritzar els fragments del discurs en els que cada informant parli d'aquestes unitats d'anàlisi, en relació a la seva pròpia situació. En total, la codificació completa d'aquestes unitats d'anàlisi equival a 15 codis (veure *Figura 2*).

Codi	W p k v c v " f ø c p « n k u k
Mape	Manca de permisos
Noact	No participació en activitats convencionals
Abpro	Absència de vincles socials
Vino	Vincles no pro-socials
Vian	Vincles antisocials
Xer	Xoc entre expectatives i realitat
Reso	Rebuig social
Sind	Situació d'indigència
Sano	Situació d'anòmia
Sobre	Sobreocupació del centre
Mapro	Manca de professionals al centre
Main	Maltractament institucional
Ghet	Ghettització
Inso	Fracàs en la integració social
Sude	Integració en subcultures delictives

Fig. 2: Sistema de codis utilitzats en la investigació.

També es contempla la possibilitat que, durant l'anàlisi qualitatiu de l'entrevista, es decideixi utilitzar codis emergents que no estaven plantejats però en la conversació han resultat unitats d'anàlisi clau.

6.3. Temporització de la investigació

Pel que fa a la temporització de la investigació descrita, cal dir que la duració total d'aquesta està prevista que sigui de 4 mesos (16 setmanes) i es dividirà en tres fases.

La Fase 1 consistirà en la selecció de les institucions mitjançant les quals es vol arribar a la mostra, l'enviament a aquestes dels qüestionaris per a l'enquesta d'elecció de perfils i el seu posterior anàlisi. La Fase 2 consistirà en la pròpia efectuació de les entrevistes d'investigació amb els subjectes escollits i el seu posterior anàlisi, però donat que està previst que aquestes es facin arreu d'Espanya, caldran algunes setmanes més per gestionar els desplaçaments i logística derivada. Per últim, la Fase 3 es centrarà en la discussió dels resultats i l'elaboració de la memòria final, que inclourà les propostes de millora (veure *Figura 3*).

Fase	Tasca	MES 1				MES 2				MES 3				MES 4			
		SET 1	SET 2	SET 3	SET 4	SET 5	SET 6	SET 7	SET 8	SET 9	SET 10	SET 11	SET 12	SET 13	SET 14	SET 15	SET 16
1	Selecció institucions																
	Enquesta																
	Anàlisi resultats i establiment mostra																
2	Logística entrevistes																
	Entrevistes																
	Anàlisi resultats																
3	Discussió resultats																
	Memòria final																

Fig. 3: Cronograma de la temporització de la investigació.

7. Conclusions

7.1. Opinió personal k " h w v w t g u " n ¶ p k g u " f ø c e v w c e k »

La investigació que plantejo no ha de ser en va. Si les hipòtesis que m'he formulat sobre la delinqüència en menes, o almenys algunes d'aquestes, es poden verificar mitjançant la mostra escollida, el sistema d'acollida que els estem oferint és millorable pel que fa a la protecció contra la integració delictiva.

En concret, un cop s'hagi arribat a les conclusions derivades de la investigació, és important preguntar-nos què és allò que nosaltres, com a país, podem fer per evitar els riscos de delinqüència detectats en el col·lectiu. Evidentment, d'una banda hi ha l'Administració, que té l'obligació d'acollir i protegir aquests menors. Està en les seves mans agilitzar la concessió de permisos de residència i treball de manera que els menors puguin estudiar i, eventualment, guanyar-se la vida treballant. També és tasca de les autoritats millorar les condicions dels serveis destinats als menes, des dels centres i pisos tutelats on viuen, que molts cops es troben sobreocupats i amb manca de professionals a càrrec, fins a la pròpia relació dels agents públics envers aquests, per eradicar qualsevol forma de maltractament institucional. D'altra banda, és del tot inadmissible si volem evitar que utilitzin formes de conducta desviades que hi hagi menors que visquin al carrer, sense les seves necessitats bàsiques cobertes, quan de fet garantir-les és obligació de qualsevol Estat de dret.

Però la solució no es troba només en l'Estat i les comunitats autònomes. Els espanyols, com a societat, podem aportar molt ajudant aquests menors a integrar-se en els nostres barris i comunitats. No hem d'oblidar que es tracta d'adolescents en un entorn que desconeixen per complet, i per tant tenen tendència a deixar-se influenciar pels altres. Si els donem l'espalla, és possible que els vincles amb qui es relacionin els inculquin tendències antisocials.

En definitiva, l'acolliment dels MENA no ha de ser un mer tràmit a seguir fins que compleixen els 18 anys, i llavors desentendre-se'n. És la nostra obligació oferir-los un sistema de protecció i una acollida de qualitat, amb garantia que puguin establir-se a Espanya no només durant l'adolescència, sinó també en la seva etapa adulta, amb un estil de vida pro-social. Des del meu punt de vista, és inútil eternitzar el debat sobre si els menes delinqueixen o no, o si venen a delinquir o no, i el més efectiu és començar a

plantejar quins canvis podem fer per a que no optin per la desviació com a forma de vida. L'arribada dels menes s'ha multiplicat els últims anys i continuaran venint durant els propers. Hem d'estar preparats per a integrar-los en la societat i evitar així la seva integració delictiva, i la explicació és senzilla: si els menes delinqueixen, la responsabilitat i les conseqüències ens afecten a tots.

7.2. Limitacions del treball

En un principi, aquest treball no estava ideat com una proposta d'investigació. En realitat, la meua idea era la de realitzar una investigació qualitativa similar a la plantejada però en un àmbit més local, agafant de mostra alguns ex-menors tutelats que al mes de Març de 2020 feien una tancada a la UdG reclamant els seus drets. L'Estat d'Alarma declarat arrel de la crisi del coronavirus em va impedir efectuar aquest tipus d'aproximació i, en última instància, vaig decidir optar per aquesta altra forma.

En línies generals, estic satisfet amb el canvi perquè, d'aquesta manera, deixo oberta una futura línia d'investigació aprofitable quan el país torni a la normalitat, i més àmplia que la inicial. Considero que el sistema d'acolliment de MENA és un àmbit interessant per a la criminologia, perquè ofereix un important marge de millora per a l'aplicació de mesures protectores contra la delinqüència en un col·lectiu que, de per si, és força de risc en aquest sentit. És per això que, tard o d'hora, m'agradaria reprendre l'activitat d'investigació proposada per aquest treball.

8. Bibliografia

- Àrea de Comunicació (3 de maig de 2019). Els Mossos d'Esquadra posen en marxa a Barcelona un Pla d'acció preventiu per a Menors no acompanyats. *Govern.cat*. Recuperat de <https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/351583/mossos-esquadra-posen-marxa-barcelona-pla-accio-preventiu-menors-no-acompanyats>
- Auger-Voyer, V., Montero-Sieburth, M., i Cabrera Perez, L. (2014). Chasing the European Dream: Unaccompanied African Youths' Educational Experience in a Canary Islands' Reception Centre and Beyond. *Education Policy Analysis Archives*, 22 (76), pp. 1-23. Doi: <http://dx.doi.org/10.14507/epaa.v22n76.2014>
- Cid, J. i Larrauri, E. (2001). *Teorías criminológicas*. Barcelona: Bosch.
- Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, Boletín Oficial del Estado, 10 § 544 (2000).
- González, M. (11 de novembre de 2019). Vox se convierte en tercera fuerza del nuevo Congreso. *El País*. Recuperat de https://elpais.com/politica/2019/11/10/actualidad/1573408910_887506.html
- Guillén, F. (2020). La falacia de la seguridad objetiva y sus consecuencias. *International e-Journal of Criminal Sciences*, 4 (15), pp. 1-28. Recuperat de <https://www.ehu.eus/ojs/index.php/inecs>
- Ministerio del Interior (2013). Menores extranjeros. Madrid, Espanya.: *Ministerio del Interior*. Recuperat de <http://www.interior.gob.es/web/servicios-al-ciudadano/extranjeria/regimen-general/menores-extranjeros#Menores%20extranjeros%20no%20acompa%C3%B1ados>
- Ministerio del Interior (2019). Portal estadístico de criminalidad. Detenciones e investigados menores por comunidades autónomas, tipología penal, periodo, sexo y nacionalidad. Madrid, Espanya.: *Ministerio del Interior*. Recuperat de <https://estadisticasdecriminalidad.ses.mir.es/jaxiPx/Tabla.htm?path=/Datos3//10/&file=03003.px&type=pcaxis&L=0>
- Ministerio Fiscal (2019). Memoria elevada al Gobierno de S.M.. Madrid, Espanya.: *Ministerio Fiscal*. Recuperat de https://www.fiscal.es/memorias/memoria2019/FISCALIA_SITE/index.html
-

- Rodrigo, A. (6 d'agost de 2019). ¿Cuántos menas hay en España? *Agencia EFE*. Recuperat de <https://www.efe.com/efe/espana/portada/cuantos-menas-hay-en-espana/10010-4038068>
- Évole, J. i De Paolis, J. (Productor), De Paolis, J. i González, F. (Director). (2019). *Hijos de nadie* [Capítol de programa de televisió]. A J. Évole i J. De Paolis (Productor), *Salvados*. Barcelona, Espanya.: Producciones del Barrio. Recuperat de https://www.atresplayer.com/lasexta/programas/salvados/temporada-15/hijos-de-nadie_5dcec8287ed1a89ce0af67e1/
- Sáez, L. (s.d.). *Anàlisi de contingut* [Diapositiva de PowerPoint]. Campus Virtual de la UAB. Recuperat de <https://e-aules.uab.cat/2018-19/course/view.php?id=1552>
- Sáez, L. (s.d.). *Disseny d'una recerca qualitativa* [Diapositiva de PowerPoint]. Campus Virtual de la UAB. Recuperat de <https://e-aules.uab.cat/2018-19/course/view.php?id=1552>
- Sáez, L. (s.d.). *Tècnica de l'entrevista* [Diapositiva de PowerPoint]. Campus Virtual de la UAB. Recuperat de <https://e-aules.uab.cat/2018-19/course/view.php?id=1552>
- Sánchez, G. (3 de maig de 2019). El 18% de los 'menas' caen en la delincuencia, según los Mossos. *El Periódico*. Recuperat de <https://www.elperiodico.com/es/sociedad/20190503/menos-del-20-de-los-menas-caen-en-la-delincuencia-segun-los-mossos-7436889>
- Serradó, A. (2019). *S.t.* [Fotografia]. A J. Évole i J. De Paolis (Productor), J. De Paolis i F. González (Director), *Hijos de nadie*. Recuperat de https://www.atresplayer.com/lasexta/programas/salvados/temporada-15/hijos-de-nadie_5dcec8287ed1a89ce0af67e1/
- UNICEF Comité Español (2019). *Los derechos de los niños y niñas migrantes no acompañados en la frontera sur española*. Madrid, Espanya.: Unicef España. Recuperat de <https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/recursos/informe-ninos-migrantes-no-acompanados.pdf>

9. Annexos

9.1. A p p g z " 3 < " C r w p v u " f g " n ø g p v t g x k u v c " c o

Es tracta dels apunts obtinguts de l'entrevista mantinguda amb Ivan Jiménez Aybar, membre fundador de l'Observatori Universitari sobre Menors Estrangers No Acompanyats a Catalunya (OUNMENAC), a la Universitat Autònoma de Barcelona a data d'11 de febrer de 2020.

a) Perfil

- Perfil molt divers, menors vinguts de famílies amb més o menys recursos i menors amb més o menys vincle amb la família al país d'origen.
- Aquest perfil divers té molt a veure amb el país d'origen. Posa l'exemple de les diferències entre el que significa la família a Nigèria o a Guinea i Gàmbia, per exemple.
- L'efecte crida que els menors reben per part d'amics i familiars per venir a Espanya i Europa, sobretot per xarxes socials, és real. Passa sobretot amb menors del Marroc i Nigèria.

b) T g e g r e k » " k " f g t k x c e k » < " f g v g t o k p c e k » " f g " n ø

- Actualment, les proves es fan a tots els menes.
- La causa d'això és que les partides de naixement que els menors molts cops porten és falsa. Cita casos de Gàmbia, Nigèria, Guinea i Guinea-Bissau en els quals la documentació és veritable, però ha estat aconseguida il·legalment a través de suborns o altre tipus de corrupció al país d'origen, sent l'edat real superior a la documentada.

c) Recepció i derivació: repatriació

- En principi, s'ha de decidir a través d'entrevistes amb el menor.
- La realitat és que en aquestes entrevistes és necessària la col·laboració dels països d'origen a través dels consolats (per saber sobre l'entorn del menor en aquest) i no la donen perquè no els interessa la seva repatriació. El menor tampoc acostuma a col·laborar perquè no vol ser repatriat.
- Al final, diu que la gran majoria es queden a Espanya, sense haver-se pogut decidir si era més convenient, en benefici del menor, la seva repatriació.

d) Gestió dels permisos de residència i treball

- L'actual Llei d'estrangeria fa molt difícil que els menes puguin obtenir el permís de treball i així, poder optar a ser ciutadans de ple dret un cop esdevenen majors d'edat.
- Els terminis que la Llei proposa per a l'obtenció del permís de residència, i eventualment el permís de treball, són massa curts per ser assolits amb el sistema i recursos de què disposen les institucions responsables.
- El gran problema es troba en que els països d'origen no col·laboren en la documentació dels menors, necessària, segons la llei, per a la tramitació dels permisos.
- Parla de retards d'entre 6 mesos i 2 anys en l'obtenció dels permisos.

e) E q p f k e k q p u " f g n u " e g p v t g u " f ø c e q n n k f c

- Els pisos tutelats no són aptes per als menes perquè en molts casos no estan preparats per viure sols.
- L'anomenada "ghettització" als voltants dels centres de menors on hi ha menes és real. Posa l'exemple del centre d'Hortaleza, a Madrid, on els atacs per part de veïns contra el centre han estat diversos durant els últims anys.
- La solució a aquesta situació passa, en gran part, pels ajuntaments de les poblacions amb centres d'aquest tipus.

f) Integració en la població local

- Els menes s'associen més amb altres menes (amb qui comparteixen més temps al centre o fora d'aquest) que no pas amb població local.

g) Activitats desviades o delictives

- Els menes que ja duïen a terme activitats delictives o desviades al país d'origen són només 2 de cada 20 o 25 dels que arriben. Posa l'exemple d'una classe de 20 o 25 nens, dels quals 2 són trapelles.
- El veritable problema és que, en molts casos, aquests menes amb tendències desviades o delictives, diguem-ne antisocials, poden influir en els menors pro-socials fent-los apropar-se a aquest tipus de conductes.

9.2. C p p g z " 4 < " H q t o w n c t k " f g " n ø g p s w g u v c

Formulari de l'enquesta que es passarà als ex-Menors Estrangers No Acompanyats per tal de conèixer el seu perfil i seleccionar la mostra d'informants idonis. En color verd, s'indiquen les respostes que es valorarien com a adequades en aquesta selecció, en base als criteris establerts a l'univers.

1. Gènere:

Masculí

Femení

2. Edat:

Resposta oberta **(18-22 anys)**

3. Població actual:

Resposta oberta

4. Edat amb la que vas arribar a Espanya:

Resposta oberta **(-16 anys)**

5. Poblaci » " f ø c t t k d c f c <

Resposta oberta

6. Vas estar investigat o detingut per algun delicte a Espanya quan tenies entre 16 i 17 anys?

Sí

No

7. Tipus de delicte:

Resposta oberta

9.3. C p p g z " 5 < " I w k » " f g " n ø g p v t g x k u v c

Guió de l'entrevista que es passarà als ex-Menors Estrangers No Acompanyats que hagin estat contemplats com a informants idonis. En color blau, s'indiquen les hipòtesis a les quals pretenc donar resposta amb la formulació de cada pregunta. I en vermell, els codis als quals crec que l'informant pot donar resposta amb el discurs derivat de cada pregunta.

Preguntes trencagel:

1. Com estàs?
2. Quina edat tens?
3. On vius?
4. Estudies, treballes...?
5. T'han fet alguna entrevista abans?

Preguntes generadores i específiques:

1. Presentació. Explica'm qui ets, com et definiries, la teva manera de ser.
 - 1.1. Quan tenies 16-17 anys eres igual? **(Sano, Inso)**
2. De quina ciutat i de quin país vens?
 - 2.1. Quins records en tens? Explica'm un dia normal a la teva vida allà.
(Abpro) (H2, H3)
 - 2.2. Encara hi tens família o amics? **(Abpro, Xer) (H2, H3, H4)**
3. Amb quina edat vas marxar d'allà? Per quina raó? **(Xer) (H4)**
 - 3.1. Com t'imaginaves Espanya quan vas decidir venir? És molt diferent de com creies que seria? **(Xer, Sano) (H4)**
 - 3.2. I la teva situació personal, creies que seria aquesta? **(Abpro, Sano) (H4)**
4. Com va ser el teu primer contacte amb les autoritats espanyoles (policia, funcionaris)? **(Main, Inso) (H9)**
 - 4.1. A partir de llavors, has seguit tenint-hi contacte de forma habitual? **(Main, Inso) (H9)**
5. Pel que fa als permisos de residència i treball, quant de temps vas trigar a obtenir-los? **(Per) (H1)**
 - 5.1. Quines activitats formatives o laborals feies abans de tenir permisos? **(Per, Noact) (H1)**

6. Has estat vivint en algun centre o pis tutelat? De quin/s tipus i com era/en? (**Sobre, Mapro, Main**)
 - 6.1. Explica'm un dia normal a la teva vida allà. (**Noact, Vino, Vian, Sobre, Mapro, Main, Ghet**) (**H1, H2, H3, H7, H8, H9, H10**)
 - 6.2. Quina relació tenies amb els treballadors (educadors, mediadors culturals)? (**Mapro, Main, Inso**) (**H8, H9**)
 - 6.3. Quina relació tenies amb els companys? (**Abpro, Sobre**) (**H7**)
 - 6.4. Has hagut de viure al carrer? Com era? (**Sind, Sano**) (**H6**)
7. Quan tenies 16-17 anys anaves a escola o feies alguna formació? Què tal? (**Noact, Abpro, Vino, Vian, Inso**) (**H2, H3**)
8. Quins eren els teus millors amics quan tenies 16-17 anys? Com els vas conèixer? (**Abpro, Vino, Vian, Inso, Sude**) (**H2, H3**)
 - 8.1. Els podries descriure? (**Abpro, Vino, Vian, Inso, Sude**) (**H2, H3**)
 - 8.2. Què fèieu quan estàveu junts? (**Vino, Vian, Ghet, Inso, Sude**) (**H2, H3, H10**)
 - 8.3. Hi havia alguna persona, fora del cercle d'amics, amb qui estiguessis molt en contacte? Qui? (**Abpro, Vino, Vian, Inso, Sude**) (**H2, H3**)
9. Havies sentit algun cop la paraula “mena”? A què creus que fa referència? (**Reso, Sano, Ghet, Inso**) (**H5, H10**)
 - 9.1. Creus que la gent local tracta de la mateixa manera als “menes” que a la resta de persones? (**Reso, Sano, Ghet, Inso**) (**H5, H10**)
 - 9.2. Has tingut mai alguna experiència negativa amb la població local? (**Reso, Sano, Ghet, Inso**) (**H5, H10**)
10. Has exercit la delinqüència algun cop?
 - 10.1. Quin tipus de delictes? Sol o en grup? (**Inso, Sude**)
 - 10.2. Què consideres que et va portar a delinquir? (**Noact, Vian, Sano, Inso, Sude**) (**H1, H3, H4, H5, H6, H9, H10**)
 - 10.3. Quina va ser la reacció dels teus amics i coneguts a Espanya? (**Abpro, Vino, Vian, Reso, Sano, Inso, Sude**) (**H2, H3, H5, H10**)
 - 10.4. Ho saben la teva família i amics al teu país? (**Abpro, Xer**) (**H3, H4**)
 - 10.5. Què opines del tractament que el sistema de justícia espanyol (policia, jutjats...) va fer del teu cas? (**Reso, Sano, Main, Inso**) (**H5, H9**)
 - 10.6. Ho tornaries a fer en el futur? (**Noact, Abpro, Vian, Reso, Sind, Sano**) (**H1, H3, H5, H6**)

11. Quina és la teva situació en l'actualitat?

11.1. Què et veus fent d'aquí a 5 anys?

11.2. T'agradaria tornar al teu país?

Finalització:

Recordar a l'informant que si desitja afegir alguna cosa més al discurs, aquest és el moment, i donar-li les gràcies per haver-se prestat a participar en la investigació.